

Сурілова Олена Олексіївна

*д.ю.н., професор кафедри міжнародного та європейського
права Національного університету «Одеська юридична
академія»*

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Людство вступило в третє тисячоліття свого розвитку, в епоху четвертої науково-технічної революції, яка отримала назву від ініціативи 2011 року, очолюваної бізнесменами, політиками і вченими та ознаменувала безпрецедентний технологічний стрибок, який призвів до небаченого раніше економічного зростання та підвищення добробуту населення [1]. Водночас з'явилися нові глобальні проблеми й виклики, які неможливо подолати зусиллям окремих країн. Тому потрібний єдиний міжнародний механізм їх розв'язання і регулювання, мобілізація ресурсів усіх країн світу та вдосконалення міжнародного правопорядку з урахуванням новітніх викликів.

На сьогодні найбільшою загрозою та викликом світовому співтовариству є пандемія COVID-19. Ситуація змусила Генеральну асамблею ООН прийняти Резолюцію «Глобальна

солідарність у боротьбі з COVID-19», у якій закликала активізувати міжнародне співробітництво, з тим щоб стримати пандемію та пом'якшити її наслідки [2]. Держави, міжнародні організації, регіональні наддержавні утворення мають знайти способи швидко та цілеспрямовано діяти у ключових питаннях в умовах невлаштованого геополітичного ландшафту та турбулентності світового порядку, спричиненої пандемією. Йдеться не тільки про санітарно-епідемічну небезпеку. Пандемія призвела до загроз продовольчій безпеці (вперше термін «продовольча безпека» під якою розумілося «збереження стабільності на ринках продовольства при доступності базових продуктів харчування усіх країн світу» введено в міжнародний обіг

ООН у 1974 році).

На Світовому продовольчому саміті (ФАО, 1996р.) було визнано, що «продовольча безпека полягає у тому, що всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних поживних продуктів харчування, здатних задовольнити їх дієтичні потреби і гастрономічні уподобання, необхідні для підтримки активного і здорового способу життя» [4]. Національна продовольча безпека – це здатність держави на принципах самозабезпечення основними харчовими продуктами та їх економічної і фізичної доступності задовольняти потреби населення продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує його здоров'я та інтелектуальний розвиток [5, с. 14]. Тому держава не має цілком зосереджуватися на самозабезпеченні продуктами харчування. Мають бути впроваджені надійні поставки продукції з інших країн, оскільки тільки це забезпечить її достатній асортимент.

Слід зазначити, що на рівень національної продовольчої безпеки впливають численні фактори, серед яких здатність національного АПК адекватно реагувати на кон'юнктуру продовольчого ринку, платоспроможність населення і доступність продовольства для всіх громадян та не в останню чергу створення правового механізму реагування на ризики, що в свою чергу визначає потребу приведення національного законодавства і норм міжнародного права в систематизований узгоджений стан. Зовнішній аспект цього процесу пов'язаний з міжнародними зобов'язаннями, внутрішній – з вдосконаленням правової системи України та адаптацією законодавства України до *acquis* ЄС.

Певні кроки на цьому шляху вже зроблені. Закон України

«Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» враховує принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів, які діють в ЄС, зокрема Регламенту Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2002 р. № 178/2002 Про встановлення загальних принципів і вимог продовольчого права, Регламенту

Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. № 852/2004 про гігієну продуктів харчування [6; 7]. Крім того, закон змінив вектор відповідальності за безпечність продукції. Згідно зі ст. 20 за виконання вимог законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів відповідають оператори ринку в межах діяльності яку вони здійснюють [8].

Зміна умов господарювання внаслідок пандемії привела до безлічі нових проблем, які вимагають теоретичного осмислення і розробки практичних рекомендацій по їх вирішенню. Про загрозу продовольчої кризи у світі внаслідок пандемії заявили ООН, впливові міжнародні організації (ВООЗ, ВТО), найбільші виробники продовольства, асоціації фермерів та вчені. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) заявила, що через карантинні заходи виробники харчової продукції не зможуть виробляти необхідні обсяги сільськогосподарських продуктів, що загрожує нестачею продуктів харчування для мільйонів людей, а невжиття урядами країн належних заходів призведе до збільшення кількості голодуючих у світі до 1,6 млрд. [9].

22 квітня 2020 року члени СОТ, у тому числі Україна, розповсюдили Спільну заяву стосовно забезпечення відкритої та передбачуваної торгівлі сільськогосподарською та харчовою продукцією в рамках пандемії COVID-19, яка містить ключові заходи щодо злагодженого співробітництва для забезпечення глобальної продовольчої безпеки у відповідь на пандемію коронавірусної інфекції, зокрема:

- забезпечити відкритість та нерозривність ланцюгів постачання з метою продовження належного функціонування міжнародних ринків торгівлі сільськогосподарською продукцією та ресурсами;

- утримуватись від створення внутрішніх запасів продовольства сільськогосподарської продукції з метою уникнення спотворень у міжнародній торгівлі;

- утримуватись від запровадження необґрунтованих торговельних бар'єрів щодо сільськогосподарської та

аграрної продукції;

- якнайшвидшого інформування СОТ про будь-які заходи торгівлі, пов'язані з COVID-19 відповідно до угод СОТ;

- підтримати зусилля СОТ та інших міжнародних організацій щодо аналізу впливу COVID-19 на глобальну торгівлю та виробництво сільськогосподарської та аграрної продукції;

- участі у діалозі з метою покращення рівня готовності та спроможності реагувати на регіональні чи міжнародні пандемії [10].

При цьому, особливого значення надається необхідності дотримання членами СОТ принципів прозорості, пропорційності та передбачуваності у разі запровадження торговельних заходів у відповідь на поширення коронавірусу.

У відповідь на пандемію були прийняті «Принципи зацікавлених сторін в епоху COVID. Вклад ділового співтовариства: бути лідерами чуйності та працездатності» Основні економічні гравці взяли на себе відповідальність за загальне процвітання та встановили принципи зацікавлених сторін в епоху COVID, які стосуються забезпечення продуктами харчування: для системи постачальників та замовників принцип полягає в забезпеченні спільного бізнесу та утримання відкритих ланцюгів поставок; для співробітників – в тому, щоб захистити їх та допомогти адаптуватися до нових умов праці. Для споживачів – у підтримці справедливих цін і комерційних умов для найважливіших поставок. Для урядів та суспільства – в наданні повної підтримки [11].

На нашу думку, продовольча безпека України може бути забезпечена при виконанні таких умов: населення країни має бути забезпечене якісними екологічно безпечними продуктами харчування по науково-обґрунтованим нормам, споживання; ціни на ці продукти харчування мають бути доступними всім категорія населення; мають бути створені відновлювані стратегічні запаси продовольства на випадок стихійних лих, війн та інших надзвичайних

обставин; всі галузі виробництва мають бути засновані на сучасних технологіях; має бути забезпечена підтримка національним виробникам. Передумовою цього має бути розробка концепції подолання наслідків пандемії COVID-19 у тісній співпраці з Європейським Союзом, СОТ, іноземними державами, іншими глобальними гравцями. Концепція нами розглядається як основа для розробки економічних та правових механізмів подолання наслідків пандемії. В Україні розроблена програма стимулювання економіки

для подолання наслідків COVID-19: «економічне відновлення», ключовими напрямками якої у сфері агровиробництва визнані доступ до фінансів, доступ до ринків, розумне регулювання [12]. Однак програма не передбачає конкретних заходів підтримки агровиробників. На нашу думку за основу доцільно взяти оновлену аграрну політику ЄС, яка передбачає розвиток сільських територій, підтримку фермерів у ЄС з урахуванням кризи, у якій опинилися аграрії в умовах запровадження карантину, зокрема шляхом фінансування відповідних напрямів.

Джерела:

1. Офіційний сайт платформи «Індустрія 4.0». URL: <https://industrie4.0.gtai.de/INDUSTRIE40/Navigation/EN/industrie-4-0>.
2. Resolution 74/274 adopted by the General Assembly on 2 April 2020. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/270>.
3. International commitments to ensure food security in the world. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/>.
4. Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку та План дії всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства (1996 р., Рим). URL: <http://https://www.un.org>.
5. Гойчук О. І. Продовольча безпека в Україні і світі. К.: Наукметодцентр аграрної освіти, 2003. 114 с.
6. Regulation (EC) No 178/2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

7. Regulation (EC) No 853/2004 on the hygiene of foodstuffs. URL: EUR- Lex.
8. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів Закон України від 23.12.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
9. World Food Programme – WFP. URL: <https://www.wfp.org/publications>.
10. Responding to the COVID-19 pandemic with open and predictable trade in agricultural and food products URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE>.
11. Stakeholder principles in the COVID era URL: <https://www.weforum.org/reports>.
12. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/>.
13. Supporting the agriculture and food sectors amid Coronavirus URL: <https://ec.europa.eu/info/>.